

Bijlage 4. Behandeling van de adviezen bij het ministerieel besluit tot voorlopige bescherming als monument van het ensemble van de Sint-Jacobskerk, het kerkhof, de voormalige pastorie met tuin en het voormalig schooltje in Diksmuide (Sint-Jacobskapelle)

Provincie: West-Vlaanderen

Gemeente: Diksmuide, 10de afdeling, sectie B

Objectnummer: 4.01/32003/835.1 - Dossiernummer: 4.001/32003/149.1

Omschrijving:

Ensemble van de Sint-Jacobskerk, het kerkhof, de voormalige pastorie met tuin en het voormalig schooltje, Sint-Jacobsplein

Mij bekend om gevoegd te worden bij het besluit van heden:

Brussel, 30.3.16

De Vlaamse minister van Buitenlands Beleid en Onroerend Erfgoed,

Geert BOURGEOIS

1. Adviezen uitgebracht door de departementen en agentschappen van de beleidsdomeinen RWO, LNE, MOW en LV

a. Beleidsdomein Ruimtelijke ordening, Woonbeleid en Onroerend Erfgoed

Het advies werd gevraagd op 24 juli 2015.

Het departement noch de agentschappen brachten advies uit over de bescherming van het onroerend goed. In uitvoering van artikel 6.1.3 van het Onroerenderfgoeddecreet is het advies bijgevolg gunstig.

b. Beleidsdomein Leefmilieu, Natuur en Energie

Het advies werd gevraagd op 24 juli 2015.

Het **departement Leefmilieu Natuur & Energie** bracht op 1 september 2015 een gunstig advies uit over de bescherming van het onroerend goed. Het advies maakt integraal deel uit van het beschermingsdossier.

"Omwille van de ons opgelegde personeelsbeperking en focus op kerntaken, zal het departement vanaf nu geen advies meer geven voorafgaand aan de voorlopige bescherming als monument of dorpsgezicht." Dit advies is met andere woorden gunstig.

Behandeling van het advies: /

Conclusie: het advies heeft geen invloed op het inhoudelijk dossier en het ministerieel besluit

Het **agentschap Natuur & Bos** bracht op 28 juli 2015 (mail verstuurd aan departement LNE, op 25 augustus 2015 doorgestuurd aan OE) een gunstig advies uit over deze bescherming. Het advies maakt integraal deel uit van het beschermingsdossier. Het agentschap heeft geen input voor de vier beschermingsdossiers, maar wil in de marge toch het soortenbesluit (Besluit van de Vlaamse Regering met betrekking tot soortenbescherming en soortenbeheer, 15/05/2009) onder de aandacht brengen.

Behandeling van het advies:

De opvolging van deze regelgeving dient te gebeuren binnen instrumenten en procedures waarover het ANB beschikt.

Conclusie: het advies heeft geen invloed op het inhoudelijk dossier en het ministerieel besluit.

De overige agentschappen van het beleidsdomein LNE brachten geen advies uit over de bescherming van het onroerend goed. In uitvoering van artikel 6.1.3 van het Onroerenderfgoeddecreet is het advies bijgevolg gunstig.

c. Beleidsdomein Mobiliteit en Openbare Werken

Het advies werd gevraagd op 24 juli 2015.

Het departement noch de agentschappen brachten advies uit over de bescherming van het onroerend goed. In uitvoering van artikel 6.1.3 van het Onroerenderfgoeddecreet is het advies bijgevolg gunstig.

d. Beleidsdomein Landbouw en Visserij

Het advies werd gevraagd op 24 juli 2015.

Het **departement Landbouw en Visserij** bracht op 28 juli 2015 een gunstig advies uit over deze bescherming. Het advies maakt integraal deel uit van het beschermingsdossier. Dit departement verklaart zich niet bevoegd vermits het monument zich niet bevindt in agrarisch gebied en de aanvraag geen betrekking heeft op professionele agrarische of para-agrarische activiteiten.

Behandeling van het advies: /

Conclusie: het advies heeft geen invloed op het inhoudelijk dossier en het ministerieel besluit

De overige agentschappen van het beleidsdomein LV brachten geen advies uit over de bescherming van het onroerend goed. In uitvoering van artikel 6.1.3 van het Onroerenderfgoeddecreet is het advies bijgevolg gunstig.

2. Advies uitgebracht door de betrokken gemeente Diksmuide

Het advies werd gevraagd op 24 juli 2015.

Het college van Burgemeester en Schepenen bracht op 19/08/2015 een deels gunstig advies uit over deze bescherming. Het advies maakt integraal deel uit van het beschermingsdossier.

- 2.1. Gunstig advies voor de bescherming van het ensemble van de Sint-Jacobskerk, het kerkhof, de voormalige pastorie met tuin en het voormalig schooltje van Sint-Jacobskapelle als monument, mits voldoende mogelijkheden worden gelaten voor de herbestemming van de kerk en zijn onmiddellijke omgeving.

Behandeling van het advies:

De Vlaamse overheid bepaalt niet de toekomstige functie van een beschermd gebouw of zone. Zoals gesteld in de beheersdoelstellingen in het MB behoort een toekomstige herbestemming van de kerk, die de draagkracht van het gebouw niet overschrijdt, tot de mogelijkheden, op voorwaarde dat deze geen negatieve impact heeft op de erfgoedkenmerken en erfgoedelementen, met inbegrip van de cultuurgoederen. Hetzelfde geldt voor de onmiddellijke omgeving (het kerkhof).

Het college verwijst naar de conceptnota *Een toekomst voor de Vlaamse parochiekerk* (op 24 juni 2011 goedgekeurd door de Vlaamse regering). Deze nota doet echter geen uitspraak over de bescherming van deze of gene kerk. Het college verwijst ook naar de *Conceptnota kerken in de Westhoek*. Navraag bij het stadsbestuur leert dat hiermee bedoeld wordt op het document *Toekomstvisie parochiekerken Diksmuide. Overeenkomst tussen de stad Diksmuide en het centraal kerkbestuur over de toekomstvisie....* Het document *Toekomstvisie parochiekerken Diksmuide* convergeert met de beschermingsselectie van het thematisch pakket wederopbouwkerken en dorpsomgevingen. Een analyse van dit document levert – buiten een stand van zaken – slechts één topic op voor dit pakket: het stadsbestuur wil in de toekomst de kerk van Sint-Jacobskapelle valoriseren in het kader van toerisme. In de actuele toekomstvisie bestaan er dus geen plannen voor een herbestemming van de kerk.

Conclusie. Een herbestemming van de kerk en de onmiddellijke omgeving blijft mogelijk. Het advies heeft geen invloed op het inhoudelijk dossier en/ of het beschermingsbesluit.

- 2.2. Ongunstig advies voor de bescherming van graftekens en rechtopstaande grafstèles.

Het college voert hiervoor een tweeledige motivatie aan: enerzijds kan de bescherming van graftekens en rechtopstaande grafstèles (verder graftekens) belemmerend zijn voor de verdere exploitatie van het kerkhof, anderzijds zou de bescherming een niet te vermijden onderhoudslast teweeg brengen voor de overheid, na het verstrijken van de lopende concessies.

Behandeling van het advies:

Bij de drie kerken is er een sterke visuele en historische verwevenheid tussen de kerk, kerkhof en graftekens. Een bescherming van de kerk zonder de bescherming van het kerkhof en een selectie van de graftekens is niet wenselijk. Begraafplaatsen vormen immers een essentiële component van een kerkhof. Een kerkhof vormt "een omsloten terrein rondom de kerk, dat doorgaans wordt gebruikt als begraafplaats" (inventaris.onroerenderfgoed.be/thesaurus/typologie). Vanuit een holistische benadering van onroerend erfgoed ("Een monument staat niet alleen", Europees Monumentenjaar 1975) is de bescherming van kerk en kerkhof, zonder het behoud van een selectie van graftekens, dan ook niet wenselijk. De eeuwenoude samenhang tussen kerk én kerkhof in Sint-Jacobskapelle werd in de wederopbouwperiode hernomen. Kerk én kerkhof dienen dan ook samen gelezen te worden. Gezien zowel het kerkhof met graftekens als de kerk een hoge erfgoedwaarde hebben, ligt het voor de hand dat ze beschermd worden als een eenheid. De 16de-eeuwse grafzerk van een kerkmeester in de kerk illustreert samen met de graftekens op het kerkhof de evolutie van het begraven en de funeraire cultuur door de eeuwen heen.

Na bijkomende evaluatie en plaatsbezoek werd ingegaan op het advies van de gemeente en werd het aantal te bewaren graftekens gereduceerd. Op het voor pre-advies voorgelegde detailplan van het kerkhof waren 50 te bewaren graftekens aangeduid, dit wordt nu gereduceerd naar 41 graftekens. Het kerkhof van Sint-Jacobskapelle telt in totaal ca. 98 graftekens. Graftekens vanaf het midden van de 20ste eeuw werden systematisch geweerd uit de selectie, tenzij het een grafteken van een oudstrijder of een traditioneel ijzeren kruis betreft.

De te bewaren graftekens worden exhaustief opgelijst in de *"fotoregistratie van de fysieke toestand bij het ministerieel besluit tot voorlopige bescherming als monument van het ensemble van de Sint-Jacobskerk, het kerkhof, de voormalige pastorie met tuin en het voormalig schooltje"*. In het bijschrift van de foto's (genummerd van 1 t.e.m. 41) wordt telkens verduidelijkt of het volledig grafteken dient behouden te worden of enkel de grafstèle.

De gemeente opteert in haar toekomstvisie voor een verdere exploitatie van het kerkhof. Het behoud van een selectie graftekens is verzoenbaar met een actieve begraafplaats. De bestemming van de functie als begraafplaats ligt in de lijn met de beheersdoelstellingen van deze bescherming. Doordat enkel de geselecteerde graftekens dienen behouden te blijven, blijft er voldoende ruimte voor nieuwe begravingen en kan het kerkhof verder geëxploiteerd worden. Geselecteerde graftekens kunnen overigens hergebruikt worden voor een nieuwe begraving (een nieuwe concessie met behoud van het oude grafteken). Het behoud van een selectie van graftekens kan zelfs bijdragen tot de aantrekkelijkheid van een begraafplaats die verder geëxploiteerd wordt. Verschillende gemeenten hebben pater- en meterschap van graftekens (onderhoud zonder nieuwe begraving) en concessies met behoud van het grafteken (kans tot nieuwe begraving) opgenomen in hun gemeentelijk reglement op de begraafplaatsen. Op die wijze kan zowel het behoud van het (beschermd) funerair erfgoed als het continueren van de functie gerealiseerd worden.

Verder brengt de gemeente als opportuniteitsargument tegen de bescherming van de graftekens de hoge onderhoudslast voor de (plaatselijke) overheid aan.

Deze *"hoge onderhoudslast"* dient zeker gerelativeerd te worden. Bouwvallige graftekens zijn uit de selectie geweerd, en de geselecteerde graftekens worden beschermd in de bestaande staat. Restauratie van een geselecteerd grafteken behoort tot de mogelijkheden, maar vormt geenszins een verplichting. Conservatie en in situ behoud van de graftekens en rechtopstaande stèles vormen bij bescherming immers de enige verplichting. Slijtage en veroudering van de graftekens zijn onvermijdelijk en aanvaard bij funerair erfgoed. Het behoud en/of het herstel van de stabiliteit vormt een belangrijke

voorwaarde voor de conservatie van de graftekens. Een goed algemeen onderhoud van het kerkhof - nu reeds een taak van het stadsbestuur - garandeert in hoge mate de stabiliteit van de graftekens en helpt schade te vermijden. Op dit vlak stelt zich echter geen probleem: de stedelijke groendienst onderhoudt op toegewijde wijze de grasperken en voorkomt bodemerrosie.

In een toekomstig beheersplan kan het stadsbestuur een stappenplan en criteria uitwerken. Daarin kan het onderscheid gemaakt worden tussen graven die in eigen beheer blijven (er kan gedacht worden aan oorlogsgraftekens en/of graftekens van burgemeesters, pastoors, notabelen, kunstenaars enz.), graftekens die in peter- of meterschap gegeven worden of het toekennen van nieuwe concessies met het behoud van het oude grafteken. Overigens voorzien Onroerenderfgoeddecreet en -besluit financiële stimuli vanuit de Vlaamse Overheid voor zowel onderhoud als restauratie van graftekens.

Conclusie. Het advies heeft invloed op het inhoudelijk dossier en het beschermingsbesluit. Het aantal te behouden graftekens wordt gereduceerd van 50 naar 41.

3. Advies uitgebracht door de Vlaamse Commissie Onroerend Erfgoed (VCOE)

Het advies werd gevraagd op 24 juli 2015.

Het advies van de VCOE werd in de commissievergadering van 12 oktober 2015 unaniem vastgesteld: gunstig advies over de bescherming van het thematisch pakket wederopbouwkerken en dorpsomgevingen in Diksmuide. Het advies bevat een aantal opmerkingen met betrekking tot de bescherming van het ensemble van de Sint-Jacobskerk, het kerkhof, de voormalige pastorie met tuin en het voormalig schooltje als monument. Het advies maakt integraal deel uit van het beschermingsdossier.

Opmerking 1. Situering adviesvraag. De VCOE vindt het positief dat er een uitgebreid dossier voor advies werd voorgelegd aan de commissie.

Opmerking 2. De commissie erkent de erfgoedwaarden van de wederopbouwkerken en dorpsomgevingen en ondersteunt artikel 1 van het MB. De commissie betreurt dat er geen stedenbouwkundige waarde werd toegekend aan het dossier van Sint-Jacobskapelle.

Opmerking 3. Afbakening. De scope van het thematisch pakket is onduidelijk voor de VCOE. Soms worden *"de gebouwen beschermd los van de dorpscontext"*. Voor Sint-Jacobskapelle betreurt de commissie dat enkel het ensemble als monument voorgesteld wordt. De commissie stelt hier een ruimer dorpsgezicht voor, onder meer vanwege de relatie met het achterliggende openruimtelandschap.

Behandeling van het advies:

De titel van een thematisch pakket is niet bepalend voor de waarden die aan een individueel dossier worden toegekend. De VCOE ontwaart een stedenbouwkundige waarde omdat het ensemble ontworpen is door architect van Elslande, en aldus deel uitmaakt van een planmatig opgevat wederopbouwprogramma. Deze aspecten zijn in het MB echter gevat onder de architecturale waarde. De VCOE citeert uit de inventarismethodologie: *"Een onroerend goed heeft stedenbouwkundige waarde als het een rol speelt in de (planmatige) inrichting van de bebouwde ruimte in het verleden. Die inrichting omvat ook de wisselwerking tussen open en bebouwde ruimte en de samenhang tussen de verschillende schaalniveaus"*. Het tweede lid van de definitie is minder van toepassing op het kleine schaalniveau van het ensemble met kerk, kerkhof, pastorie en schooltje. De toepassing ervan in de context van een ruimer dorpsgezicht is evidentier.

De gaaf bewaarde pastorie en schooltje (oeuvre van van Elslande, samen met de kerk) werden meegenomen in de monumentenbescherming. De overige dorpsbebouwing rondom het ensemble, zoals het voormalige klooster, is echter niet gaaf bewaard, en is niet opgenomen in de inventaris van het bouwkundig erfgoed. Een opname ervan in een

monumentenbescherming of dorpsgezicht zou dan ook niet verantwoord zijn. Een gaaf bewaarde dorpsbebouwing vormt immers een belangrijke component in een dorpsgezicht. De open, landschappelijke context rondom het dorp is inderdaad bewaard. Een groot deel van het grondgebied van Sint-Jacobskapelle, waaronder het als monument voorgestelde ensemble, is dan ook opgenomen in de ankerplaats "Poldergebied van Lampernisse en omgeving", definitief aangeduid bij MB van 2 mei 2012.

Opmerking 4. Erfgoedkenmerken en erfgoedelementen: geen opmerkingen over Sint-Jacobskapelle.

Opmerking 5. De commissie ondersteunt de voorgestelde beheersdoelstellingen.

Opmerking 6. De commissie ondersteunt de voorgestelde bijzondere voorschriften.

Opmerking 7. De commissie ondersteunt de voorgestelde toelatingsplichtige handelingen voor de monumenten.

Opmerking 8. Aanvullingen van de VCOE op de beschermingsbesluiten: geen opmerkingen over Sint-Jacobskapelle.

Conclusie: *het advies heeft geen invloed op het inhoudelijk dossier en/ of het beschermingsbesluit.*

4. Conclusie

- De uitgebrachte adviezen door de departementen en agentschappen van de beleidsdomeinen RWO, LNE, MOW en LV zijn gunstig.

- Het advies uitgebracht door het stadsbestuur is voorwaardelijk gunstig voor de bescherming van het ensemble van de Sint-Jacobskerk, het kerkhof, de voormalige pastorie met tuin en het voormalig schooltje van Sint-Jacobskapelle als monument.

De beheersdoelstellingen in het MB verduidelijken dat de bescherming een herbestemming van de kerk en de onmiddellijke omgeving niet hypothekeert.

Het advies van het stadsbestuur is ongunstig voor de bescherming van de graftekens. Door de hoge erfgoedwaarde van zowel de kerk als een deel van de graftekens op het kerkhof, en de visuele en historische verwevenheid tussen deze erfgoedobjecten, is een bescherming van de kerk zonder een selectie van graftekens echter niet wenselijk. Na een bijkomende evaluatie werd een selectie gevoerd en werd het - aantal te bewaren graftekens herleid van 50 naar 41.

Uit het advies blijkt de bezorgdheid van het bestuur over de toekomstige exploitatie van het kerkhof. De bescherming vormt hiervoor zeker geen belemmering: de 41 voor behoud geselecteerde graftekens vormen slechts ca. 40 % van het totaal aantal graftekens op het kerkhof. Nog zonder rekening te houden met de mogelijkheid van hergebruik bij beschermd graftekens (nieuwe begraving met behoud van oud grafteken) is ca. 60 % van de graftercelen potentieel bruikbaar voor nieuwe begravingen. Het behoud van beschermd funerair erfgoed kan zelfs bijdragen tot de aantrekkelijkheid van een 'actieve' begraafplaats. Met de bezorgdheid over de hoge onderhoudslast voor de plaatselijke overheid wordt rekening gehouden door de vermindering van het aantal geselecteerde graftekens. Overigens zijn bouwvallige graftekens uit de selectie geweerd, en de geselecteerde graftekens worden beschermd in de bestaande staat. Conservatie en in situ behoud van de graftekens en grafstèles vormen bij bescherming de enige verplichting. Overigens voorzien Onroerenderfgoeddecreet en -besluit financiële stimuli vanuit de Vlaamse Overheid voor zowel onderhoud als restauratie van graftekens.

Dit advies heeft invloed op het inhoudelijk dossier en het beschermingsbesluit: het aantal te bewaren graftekens wordt gereduceerd van 50 naar 41.

- Het advies uitgebracht door de VCOE is gunstig. De opmerkingen over de bescherming in Sint-Jacobskapelle, zoals de wens om een ruimer dorpsgezicht rond het ensemble te beschermen, hebben geen invloed op het inhoudelijk dossier en/ of het beschermingsbesluit.